

dr Magdalena Błazek

Uniwersytet Gdański

Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno- Konsultacyjny

przy Sądzie Okręgowym w Gdańsku

Prawidłowości rozwoju poznawczego dziecka a sytuacja wysłuchania

W sytuacji, gdy osobą uczestniczącą w procedurach sądowych jest małoletnie dziecko musimy być świadomi tego, że:

- ⊙ nie jest ono miniaturą dorosłego, a co za tym idzie inaczej rozumuje i w inny sposób kontaktuje się z otoczeniem, co w znacznej mierze wynika z ograniczonych zasobów wiedzy o świecie oraz innej/mniejszej dojrzałości procesów poznawczych prowadzących do konceptualizacji, a także malej dojrzałości w zakresie mechanizmów emocjonalnych oraz samoregulacyjnych
- ⊙ dziecko znajduje się stale w fazie rozwoju, co oznacza znaczną dynamikę zmian w obszarze jego funkcjonowania poznawczego i emocjonalnego,
- ⊙ u dziecka, które doświadczyło przemocy musimy liczyć się z negatywnym wpływem takiego zdarzenia na jego funkcjonowanie. W sytuacji wysłuchania, która w istocie swiej zmusza do powrotu do sytuacji trudnej, czasem silnie traumatogenicznej, ten negatywny wpływ może być szczególnie widoczny. Kontakt z dzieckiem może być zatem utrudniony, swobodna ekspresja uczuć zablokowana, co w konsekwencji może sprawiać wrażenie, że dziecko nie mówi prawdy. Świadomość negatywnego wpływu traumatycznych przeżyć dziecka na jego funkcjonowanie jest ważnym elementem prawidłowej oceny zebranego materiału.
- ⊙ W sytuacji wysłuchania dziecka musimy mieć świadomość, iż dziecko może rozumieć pytania w inny sposób niż oczekiwany przez osobę dorosłą. Ważnym zatem elementem prawidłowego przebiegu wysłuchania i zebrania wartościowego materiału jest używanie języka i pojęć dostosowanych do poziomu rozwoju i sposobu rozumowania dziecka. Kwestia ta ma szczególne znaczenie w przypadku dzieci młodszych oraz pochodzących ze środowisk ubogich kulturowo, dysponujących ograniczonym zasobem pojęć. Ważną zatem kwestią jest takie formułowanie pytań, aby były one niesugerujące odpowiedzi i konkretne.
- ⊙ Analizując prawidłowości rozwojowe warto zwrócić uwagę na zdolność dziecka do skupiania uwagi- im dziecko jest młodsze, tym czas ten jest krótszy, a ponadto czynniki związane z indywidualnym rozwojem dziecka (np. hiperaktywność) oraz jego stanem somatycznym i emocjonalnym odgrywają w tym procesie ważną rolę.
- ⊙ W procesie spostrzegania młodsze dzieci zwracają uwagę na przedmiot jako całość i wyróżniają te szczegóły, które przyciągają jego uwagę (mogą one być znaczące dla identyfikacji sprawcy lub oceny jego funkcjonowania psychologicznego). Dziecko jest (z uwagi na brak dojrzałych schematów poznawczych oraz niewykształcenie skłonności do uzupełniania spostrzeżeń w sposób stereotypowy) często osobą mogącą udzielić cennych wskazówek- opowiada o tym, co widziało i czego doświadczyło bez nadawania interpretacji. Warto zatem pytać dziecko o to, co widziało i słyszało, czy odczuło lub zwróciło jego uwagę.

- ⊙ Dzieci, podobnie jak osoby dorosłe, są podatne na sugestie, a dokładność z jaką przypominają sobie różne zdarzenia i sytuacje wiąże się z poziomem dojrzałości poznawczej oraz zdolnością do nazywania i opisywania elementów rzeczywistości. Dzieci pytane w prosty sposób, np. Co się stało? mogą w miarę dokładnie opisać zdarzenia.
- ⊙ W przypadku małych dzieci przypominanie jest mimowolne i odbywa się bardzo często w neutralnym kontekście, np. w czasie zabawy. Kontekst jest ponadto ważny dla procesu przypominania sobie również w aspekcie stworzenia dobrej, bezpiecznej atmosfery, którą w pewnej mierze zapewniają Przyjazne Pokoje Przesłuchań oraz używanie technik zabawowych w celu odtworzenia zdarzeń.
- ⊙ Dziecko (szczególnie małe, do ok. 7 r. ż.) nie jest w stanie zmyślać w oderwaniu od własnych rzeczywistych przeżyć. Starsze dzieci zdolne są do posługiwania się kłamstwem, jeśli zostały do tego przygotowane, niekoniecznie nauczone przez osobę dorosłą nieprawdziwej wersji zdarzeń, a czasami raczej przygotowywane poznawczo tak, że po pewnym czasie wydaje im się, że opisują prawdziwe zdarzenia. W toku wysłuchania może też dojść do nieprawidłowej interpretacji tego, co mówi dziecko i w wyniku tego do zasugerowania nieprawdziwego przebiegu zdarzeń. Należy pamiętać o tym, że dzieci w wieku przedszkolnym są bardziej podatne na sugestie niż dzieci starsze- zakładają one w większym stopniu, że dorośli wiedzą wszystko.
- ⊙ Dzieci częściej ulegają sugestiom jeśli: zadaje im się sugerujące, zamknięte pytania, nie rozumieją, czego się od nich oczekuje, uważają, że osoba, z którą rozmawiają oczekuje potwierdzenia, boją się dorosłego, z którym rozmawiają.
- ⊙ Małe dzieci nie rozumieją wielu pojęć, a nie można od nich wymagać, że odpowiedzą „nie rozumiem”. Częstszą reakcją jest podjęcie próby odpowiedzenia na pytanie zgodnie z tym, jak dziecko je zinterpretowało.
- ⊙ Określanie czasu, pory dnia, pory roku jest dla dzieci poniżej 7 r. ż. sprawą trudną. Lepiej zatem formułując pytania odnosić się do stałych elementów rytmu dnia i życia dziecka.
- ⊙ Małe dzieci (wiek przedszkolny) mogą mieć problemy z określeniem wieku innych ludzi. Zwracają one bowiem uwagę na inne elementy wyglądu człowieka i tak na przykład o wieku świadczyć będzie wzrost, a nie zmarszczki.
- ⊙ V. Kwiatkowska-Darul (2001) podkreśla, że atmosfera miejsc urzędowych wpływa negatywnie na procesy intelektualne, które hamuje, a także wywołuje niepokój, onieśmienie, nieufność i strach. Te emocje mogą oddziaływać negatywnie na swobodę wypowiedzi, a także nie sprzyjają odtwarzaniu minionych zdarzeń.
- ⊙ Dziecko, które doświadczyło przemocy, przeżywa bardzo często wiele różnych, negatywnych uczuć – lęk, przerażenie, nieufność, poczucie winy, wstyd, gniew, złość, bezradność, smutek, które w istotny sposób wpływają na jego ogólne funkcjonowanie psychologiczne. Znajomość prawidłowości psychologicznych związanych z takimi przeżyciami jest ważna dla interpretacji wysłuchania.
- ⊙ Czynnikiem bardzo ważnym jest to, że dzieci często doświadczają przemocy przez długie okresy czasu, a osobami krzywdzącymi są bliscy. Dziecko może zatem nie chcieć mówić o tym, co je spotkało w obawie przed konsekwencjami dla siebie i bliskich osób. Dzieci krzywdzone przez osoby, które jednocześnie kochają i których potrzebują są zagubione, niepewne, wystraszone, a ich uczucia wobec sprawcy ambiwalentne.

- ◎ **Pamiętać należy, że dziecko będące świadkiem, szczególnie dziecko krzywdzone, znajduje się w niezwykle trudnej sytuacji psychologicznej. Sytuacja ta będzie modyfikowała jego funkcjonowanie poznawcze. Rozwój poznawczy natomiast nigdy nie jest oderwany od rozwoju emocjonalnego, osobowościowego, czyli ogólnego funkcjonowania dziecka.**

Więcej informacji na temat funkcjonowania dzieci krzywdzonych i/lub będących świadkami zdarzeń znaleźć można w kwartalniku Dziecko Krzywdzone wydawanym przez Fundację Dzieci Niczyje www.dzieckokrzywdzone.fdn.pl